

Foudraine werkt nog steeds door met cliënten en verdiept zich nog altijd in mystiek, maar voor de buitenwereld zijn *Wie is van hout* en de auteur ervan inmiddels canoniek geworden. In 2006 wijdde de komische televisieserie *Toen was geluk heel gewoon* bijvoorbeeld een aflevering aan het boek en in 2014 maakt het geschiedenisprogramma *Andere Tijden* een aflevering over ‘antipsychiatrie’. De programmamakers stellen dat hij een ‘boegbeeld’ was van die ‘beweging’, maar Foudraine ontkent dat: ‘Ik ben nooit deel van een beweging geweest, ik was een loner. Ik ben altijd een loner geweest. [...] En ik werk(te) het liefste *one to one*, een-op-een. Ook als groeps-therapeut heb ik niet zoveel gefunctioneerd. Ik was veel meer van de directe ontmoeting’.²⁹

Op 15 februari 2014 wordt de aflevering uitgezonden. Foudraine verschijnt direct in beeld nadat de ‘antipsychiatrie’ geïntroduceerd wordt. Hem is weer gevraagd de titel van zijn ‘legendarische boek’ *Wie is van hout* uit te leggen en daarna geeft hij zijn visie op de psychiatrie, maar zijn volgende statement heeft de uiteindelijke uitzending niet gehaald. Foudraine legt uit dat hij ‘ontzet’ en ‘razend’ was ‘over het feit dat mensen als dingen en ziektedingen werden gezien’. Hij ziet dezelfde ontwikkeling nu nog steeds: ‘Daar zijn ze nu stormenderhand mee bezig. Werkelijk boeken vol psychiatrische ziektes. En niemand kan mij vertellen wat dat voor ziektes zijn. Een jongen leert van zijn moeder dat twee plus twee vijf is. En dan zegt iedereen: “Nee, twee plus twee is vier.” En als hij het volhoudt komt hij in de moeilijkheden. Maar dan is hij niet ziek, maar onwetend. Maar intense psychotherapie, is *bewustwording*. Het gaat allemaal over bewustzijn.’

Foudraine, inmiddels vijftachtig jaar oud, heeft een onverminderd grote liefde voor de psychiatrie. ‘Ik had belangstelling voor mensen, niet voor ziektes, voor de complexiteit van mensen, en dat ben ik blijven houden, het is alleen maar groter geworden’, vertelt hij in *Ik heb toch maar even geroepen*, een korte documentaire die Ava Meijer, een studente van de Nederlandse Filmacademie, in 2015 als examenopdracht over hem maakt.³⁰ In die documentaire blijft hij bij zijn standpunt dat psychotherapie geen kwestie van simpelweg praten en luisteren, of van geduld is:

Er is geen geduld voor nodig! Geduld is een inspanning waar je moe van wordt. Maar als je belangstelling hebt, als je bewogen bent, als je ontroerd bent – *iedere* keer weer, want *iedere* keer is het nieuw – dan heb je daar geen geduld voor nodig, dan kun je eindeloos doorgaan. Dat is mijn ervaring.

Hij blijft ronduit voor zijn standpunten over psychotherapie en ‘medicatie’ staan, zo blijkt ook uit de rol die Foudraine speelt in

een documentaire uit 2013 van de bekroonde documentairemaker Willy Lindwer. Hij maakte eerder meerdere films over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust en richt zich in deze documentaire op Manja Croiset, die in Veluweland verbleef als ‘gast’ in de periode dat Foudraine daar werkte. De documentaire gaat over hoe het oorlogstrauma van haar ouders haar mogelijk heeft beïnvloed. De familie van Croisets moeder is in de Tweede Wereldoorlog vermoord en zij heeft zichzelf als een ongewenst kind ervaren. Lindwer heeft in dit licht Foudraine geïnterviewd, die niet over een individuele cliënt mag praten, maar wel zijn algemene visie geeft. In lijn met zijn visie op conditionering, zoals hij die onder meer uiteenzette in *Bunkerbouwers*, bevestigt Foudraine dat kinderen veel kunnen oppikken en hiervan angstig kunnen worden:

Iemand die met angst reageert op de bewuste of onbewuste neigingen van de moeder of vader, en die daarop reageert met angst, is gewoon intelligent, oftewel sensitief gevoelig. Iemand die angstig is, heeft recht op die angst, want die pakt, die voelt, die proeft wat er in de atmosfeer thuis zit, in de uitdrukking die de moeder bezigt, in haar gelaatsuitdrukking, en haar gebaren – en dat geldt ook voor de vader.

Het angstige kind blijft vaak stil of wordt niet gehoord, volgens Foudraine. En als er geen aandacht is voor de tragedie van de ouders, die het kind als het ware kan overnemen als eigen probleem, dan kan het een grote invloed hebben, zeker als ‘de problematiek van mensen, de tragedie van mensen – en die begint in de vroegste jeugd’ – ook nog eens wordt ‘gemedicaliseerd’: ‘Als men die gevoelens die toch al weggeduwd zijn, verdooft door chemische middelen en tot overmaat van ramp medicijnen noemt, en iemand dan ook nog een ziekte aanwrijft, heb je de slechtst mogelijke start.’³¹

Ook vanuit de universitaire wereld is er aanhoudende belangstelling voor Foudraïnes rol binnen de Europese context van de ‘anti-psi­chiatrie’. Na het congres in 2001 in Sheffield publiceerde Gemma Blok in 2004 haar historische proefschrift over ‘antipsychiatrie’ in Nederland. En in 2014 breekt hoogleraar psychiatrische epidemiologie Jim van Os in *Persoonlijke diagnostiek in een nieuwe ggz: de DSM-5 voorbij!* een lans voor een nieuw diagnostisch systeem. Hij heeft kritiek op de toenemende bureaucratie, de grote rol van zorgverzekeraars, de biologische psychiatrie en de DSM, waarmee mensen gereduceerd worden tot ‘etiketten’ en er te weinig persoonlijke aandacht is.³²

Vergelijkingen met de kritische psychiatrie en Foudraïne liggen voor de hand.³³ Als Van Os in 2015 samen met anderen voorstelt om het label ‘schizofrenie’ af te schaffen en stelt dat antipsychotica mensen niet genezen,³⁴ krijgt hij felle kritiek van René Kahn en vier andere hoogleraren, die vinden dat Van Os de ‘volstrekt achterhaalde anti-psi­chiatrie’ nieuw leven inblaast, terwijl het ‘concept schizofrenie’ in hun ogen ‘een biologische basis heeft die objectief gemeten kan worden’.³⁵

Van Os kijkt daar anders naar en sympathiseert met de ideeën van Foudraïne. ‘Hij was kritisch over dingen die we in het verleden hebben gezien en nu nog zien’, zal Van Os in 2016 vertellen over Foudraïne. ‘Zijn beweging is overruled door het biologisch optimisme van de Amerikaanse psychiatrie en van de farmaceutische industrie. Maar we zijn terug bij de noodzaak om begrippen als schizofrenie meer te zien als een onderdeel van humane variatie. In de ggz is inmiddels een transformatie begonnen waarbij het leven van de personen weer centraler komt te staan dan het ziekte­perspectief.’³⁶

Ook vanuit het buitenland is er academische interesse voor Foudraïne. In 2015 krijgt hij bezoek van John Foot. Deze hoogle-

raar moderne Italiaanse geschiedenis aan de University of Bristol, is in het verlengde van zijn eerdere onderzoek naar de psychiater Franco Basaglia (1924-1980) en de geschiedenis van de kritische psychiatrie,³⁷ bezig met het samenstellen van een boek over ‘Basaglia’s International Legacy’, waaraan historici en psychiaters uit verschillende landen meewerken. In het kader van dat boek wil hij praten met Foudraine. Hij is nieuwsgierig naar diens rol binnen de Europese kritische psychiatrie, maar Foudraine blijft bij wat hij zelf cruciale inzichten vond. Foudraine behoudt de controle over de inhoud van het gesprek en praat meer over bewustzijn dan over psychiatrie. Als Foot wil praten over *Wie is van hout*, wijst Foudraine op de in zijn ogen belangrijkere boeken over mystiek en spiritualiteit die hij vanaf zijn kennismaking met Osho heeft geschreven.

Vanwege Foudraines verleden als ‘discipel-leerling’ van Osho meldt zich niet veel later de Deense wetenschapper Pierre Evald (Neeten), die hem wil interviewen in het kader van zijn project *Osho Source Book*.³⁸ Evald probeert op systematische en uitvoerige wijze alle boeken van en over Osho, alsmede diens levensloop, in kaart te brengen – met bijzondere aandacht voor de omvangrijke boekenverzameling van Osho. Foudraine denkt wederom goed na over wat hij kan en wil gaan zeggen. Op 11 december 2015 spreken ze elkaar. Het zal zijn laatste interview worden.

Foudraine geeft een filosofische beschouwing die gericht is op de dieperliggende betekenis van het antwoord ‘Get lost!’ dat Osho aan iemand meegaf die vroeg of ze nu wel of niet sannyas moest nemen. Het was grappig, maar Foudraine ziet nu een diepere betekenis in Osho’s reactie. ‘To get lost’ betekent dat je je persoonlijke leven en het idee ‘een persoon’ te zijn loslaat en met name het denken moet loslaten, datgene wat zo essentieel aanwezig is in ieder persoon. Uiteindelijk betekent ‘getting lost’ dan ook ‘getting home’:

‘Je bent thuis wanneer het denken is opgehouden’. Dan is er alleen maar ‘nothingness’, ‘awareness’ of ‘being’.

Hij realiseert zich dat wij allemaal verloren zijn, verloren in gedachten. Wij doen niets, dromen de hele dag, spelen met onze gedachten. Wanneer de ‘continue stem van het denken’ stopt, dan is dat in het begin beangstigend. Het meest beangstigende is je gedachten en jezelf verliezen. Wanneer het denken stopt, sterf je. Maar je kunt wennen aan de stilte. En alleen zo kun je dus thuis komen.

Foudraine wil zich beperken tot deze essentiële boodschap en vertelt weinig tot niets over andere, in zijn ogen minder relevante zaken die zich in het verleden hebben afgespeeld. Wel spreekt hij zijn verwondering uit over het succes van *Wie is van hout*, omdat mensen hem daaraan blijven herinneren. Zo krijgt hij nog steeds brieven van mensen die zijn hulp of advies vragen en hij krijgt vaak te horen dat mensen lang geleden gegrepen waren door zijn boek. Het moet toch een bepaalde schoonheid hebben, zo stelt hij vast. Hij kan zich voorstellen dat lezers zagen dat hij mensen wilde ontmoeten en probeerde te begrijpen op een open, liefdevolle manier. Hij stelt dan ook: ‘*Wie is van hout* is vol van het hart. Het ziet eruit als woede [...] maar het was veel meer dan woede, het was *liefde*.’

